

*Лагодинський О. С., кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов ВДА(м. Київ)*

*Лагодинська В. О., завідувач методичним кабінетом
кафедри іноземних мов ВДА (м. Київ)*

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО АНГЛОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

У статті розглядається англomовна підготовка майбутніх магістрів військового управління в міжнародних відносинах як система, визначаються її закономірності, принципи, функції, а також суперечності функціонування.

Ключові слова: системний підхід; англomовна підготовка; система; майбутні магістри військового управління в міжнародних відносинах; Воєнно-дипломатична академія.

В статье рассматривается англоязычная подготовка будущих магистров военного управления в международных отношениях как система, определяются ее закономерности, принципы, функции, а также противоречия функционирования.

Ключевые слова: системный подход; англоязычная подготовка; система; будущие магистры военного управления в международных отношениях; Военно-дипломатическая академия.

Володіння англійською мовою на професійному рівні слухачами Воєнно-дипломатичної академії (ВДА) – майбутніми магістрами військового управління в міжнародних відносинах (МВУМВ) – є актуальним питанням їх фахової підготовки. Розв'язати його можна за умови системного підходу до англomовної підготовки (АП) у ВДА. Як головний методологічний напрямок сучасної науки системний підхід покладений в основу дослідження АП майбутніх МВУМВ так як:

по-перше, здійснення АП вимагає залучення багатьох об'єктів, які слід розглядати як її складові – елементи, що перебувають у діалектичній єдності і взаємодії між собою, а саму сукупність – як систему;

по-друге, системний підхід може комплексно дати відповіді на запитання, які лежать в основі методологічних, теоретичних та методичних основ АП, а саме: Чому навчати? (мета і цілі підготовки); Що вивчати? (зміст підготовки); Як навчати? (методи, прийоми, способи підготовки); За допомогою чого навчати? (засоби підготовки); У якій формі навчати? (форми підготовки);

по-третє, саме за допомогою системного підходу можна встановити сутність і закономірності АП, що полягають у єдності викладання й учіння та навчання і виховання як єдиної системи педагогічного процесу у ВДА, метою якого є формування особистості слухача як творчого суб'єкта майбутньої фахової діяльності.

Системний підхід став предметом

дослідження багатьох науковців в галузі методики іншомовної підготовки (І.Л. Бім, С.Ю. Ніколаєва, О.П. Петрашук, О.А. Макарова, Т.Г. Кам'янова, Т.Г. Трушнікова, Е.Н. Дербенєва, Л.В. Федотова, Г.К. Борозенець, В.М. Плахотник та ін.). Проте, системний підхід до АП майбутніх МВУМВ залишився поза увагою дослідників.

Необхідно розглянути АП як систему, визначити її закономірності, принципи, функції, а також суперечності функціонування.

Наше дослідження базується на поняттях “система”, “структура”, “елемент”, “ієрархія”, прийнятих у сучасній науці, і дає можливість розглянути АП майбутніх МВУМВ як систему. Її можна представити як частину системи фахової підготовки, що складається із сукупності взаємопов'язаних елементів, розташованих на трьох ієрархічних рівнях, функціонує у полі різних наук відповідно до притаманних їй закономірностей та принципів, має певні суперечності, а також виконує життєво важливі функції, метою яких є ефективне формування у майбутніх МВУМВ здатності і готовності до здійснення фахової англomовної мовленнєвої діяльності.

Таким чином, система АП є одночасно підсистемою фахової, а саме іншомовної підготовки у ВДА. Розглянемо її більш детально на трьох рівнях.

1-й рівень. На ньому представлені такі важливі елементи як *мета*, *цілі* та *зміст* АП. *Мета* і *цілі* визначаються державним стандартом, низкою керівних документів

Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства оборони України, зокрема Департаменту військової освіти і науки та Генерального штабу Збройних Сил України. Вони конкретизуються в освітньо-кваліфікаційних характеристиках та освітньо-професійних програмах за спеціальністю “Військове управління в міжнародних відносинах”, які розробляє замовник. На основі них готуються програми навчальних дисциплін, робочі програми навчальних дисциплін, структурно-логічна схема підготовки фахівців.

Як складова системи фахової підготовки, на рівні ВДА система АП зазнає взаємного впливу всіх інших елементів фахової підготовки – воєнно-дипломатичної, психологічної, технічної, загальновійськової, гуманітарної, що виражається у *змісті* підготовки. Він передбачає структуру, зміст та обсяг англійських навичок і умінь, які мають засвоїти слухачі для успішного виконання майбутніх фахових завдань. Реалізація *змісту* АП відбувається через навчальний план, в якому на основі освітньо-кваліфікаційної характеристики, освітньо-професійної програми та структурно-логічної схеми підготовки фахівця передбачено графік навчально-виховного процесу, перелік послідовність і час вивчення навчальних дисциплін “Іноземна мова” (англійська) та “Друга іноземна мова” (англійська), воєнно-спеціальної гри, види навчальних занять та терміни їх проведення, а також форми контролю. Планування навчальних занять здійснюється шляхом складання і затвердження розкладу, видання наказів і розпоряджень щодо організації навчально-виховного процесу у ВДА. *Мета, цілі та зміст* АП є важливими елементами системи, які знаходяться на найвищому рівні її ієрархічної структури. Саме через них відбувається взаємодія системи АП із замовником. Такий зв'язок є двостороннім. Так, замовник одночасно не тільки видає накази та розпорядження і ставить вимоги до майбутніх фахівців, але й забезпечує систему АП абітурієнтами – військовослужбовцями Збройних Сил України. Вони, шляхом проходження вступних фахових випробувань, стають слухачами ВДА і забезпечують існування другого, основного рівня нашої системи.

2-й рівень передбачає такі ключові елементи як *слухач і педагог*, між якими

відбувається активна суб'єкт-суб'єктна взаємодія. Така взаємодія є основою навчально-виховного процесу і являє собою двосторонній процес, який складається із *викладання* (діяльності *педагога*) і *учіння* (діяльності *слухача*). Під час неї *педагог* здійснює навчаючі дії, спрямовуючи навчальні дії *слухача*; мотивує його навчальну діяльність; організовує навчальні дії таким чином, щоб вони давали максимальний ефект; дає *слухачеві* матеріал для засвоєння та орієнтири для його навчальної діяльності; здійснює контроль за ефективністю засвоєння.

Отже, з боку *педагога* (*викладання*), взаємодія із *слухачем* спрямована на формування і розвиток англійських навичок, які переростають у вміння здійснювати англійську фахову діяльність, що в кінцевому результаті свідчить про сформованість у нього англійської комунікативної компетентності (АКК), необхідної для виконання фахових завдань. Крім цього, *педагог* контролює і управляє навчальною діяльністю слухача. Відповідно, *слухач* при взаємодії з *педагогом* здійснює навчальні дії, засвоюючи навчальний матеріал. Таким чином, з боку *слухача*, взаємодія із *педагогом* (*учіння*) спрямована на набуття англійських навичок, що дозволяють йому сформувати і розвинути вміння здійснювати англійську фахову діяльність, тобто свідчать про сформованість АКК у фаховій діяльності. Особливостями цієї взаємодії є її активність, яка характерна для обох суб'єктів. Проте, її велика частина припадає на *слухача*, а саме на його взаємодію не тільки і не стільки з *педагогом*, як з іншими *слухачами* – інтерактивності. У цій системі *педагог* виступає у ролі помічника, спостерігача і коректора дій *слухачів*.

Взаємодія між суб'єктами навчально-виховного процесу опосередкована і відбувається за допомогою певних *методів, прийомів і способів*. *Методи* АП майбутніх МВУМВ – це найбільш оптимальні *прийоми* та *способи* досягнення його *мети*. *Прийоми* АП – це складові частини *методів*, кожна з яких являє собою окрему дію, операцію, спрямовану на досягнення цілей такої підготовки. *Способи* АП – це загальні шляхи досягнення його *мети*. *Способи*, на противагу *методам*, не є спеціально розробленими. Вони є важливими

складовими самого процесу АП

Крім того, АП ґрунтується на *принципах*, проявляється у певних *організаційних формах* і здійснюється за допомогою *засобів* та на певних *етапах*. Під *принципами* АП майбутніх МВУМВ ми розуміємо вихідні положення, які забезпечуються *метою* та *цілями* і, в свою чергу, визначають організаційні *форми* та *методи* АП. Так як *принципи* взаємопов'язані, взаємозалежні і взаємозумовлені, то вони утворюють певні вихідні дидактичні вимоги, які забезпечують необхідну ефективність підготовки.

Організаційні форми є зовнішнім вираженням узгодженої діяльності *педагога* та *слухача*, яка здійснюється у визначеному порядку та встановленому режимі, створюючи специфічні умови для АП. Найбільш ефективними *організаційними формами* АП у ВДА є практичні заняття, які проводяться у рамках навчальних дисциплін “Іноземна мова” (англійська) та “Друга іноземна мова” (англійська), а також тактико-спеціальні заняття під час воєнно-спеціальної гри.

Здійснення АП вимагає певних *засобів*, тобто ресурсів. Вони включають в себе *навчально-методичні матеріали і технічні засоби навчання*. *Навчально-методичні матеріали* – це комплекти підручників, навчальних посібників, робочих зошитів, роздаткових матеріалів, засобів діагностики тощо, об'єднаних єдиним підходом щодо розробки навчальної дисципліни. *Засоби діагностики* включають в себе набори тестових завдань та критерії і показники оцінювання рівнів володіння англійською мовою слухачів, які передбачають умови і порядок оцінювання рівнів сформованості їх АКК. *Технічні засоби навчання* – пристрої, які допомагають *педагогу* забезпечити слухачів навчальною інформацією, управляти процесами формування і розвитку англомовних навичок і вмій, контролювати рівень їх засвоєння.

Важливо зазначити, що АП передбачає *етапи*, що являють собою послідовні ступені, на яких досягаються окремі *цілі* підготовки та вирішуються певні завдання за допомогою *методів, прийомів і способів*.

3-й рівень. Він передбачає такий важливий елемент системи як *результати*, які є своєрідним підсумком АП. *Результат* є реалізацією і втіленням *мети і цілей* АП

через її *зміст*. Між цими елементами системи відбувається постійна взаємодія. Їх наявність свідчить про ефективність функціонування системи. Вони передбачають такі основні положення:

сформованість АКК у виконанні фахових завдань;

уміння постійно вчитися і удосконалювати свої англомовні навички і вміння;

уміння творчо, критично і нестандартно мислити та знаходити швидке рішення в англомовних фахових комунікативних ситуаціях;

сформованість особистісних якостей військового фахівця, здатного здійснювати англомовну комунікативну діяльність в умовах англомовного середовища;

духовну та соціально-психологічну підготовленість до здійснення англомовної фахової діяльності;

сформованість світогляду і світосприймання.

Важливо зазначити, що наша система функціонує у полі різних наук, таких як *педагогіка, психологія, філологія, лінгвокраїнознавство, соціологія* тощо. Вона не просто взаємодіє з ними, а існує в межах їх явищ, законів і закономірностей.

Так, АП відбувається у межах *педагогічної науки*, а саме теорії навчання – часткової дидактики або методики іншомовної підготовки. Отже, всі явища, закони і закономірності, які використовуються в нашій системі, пов'язані з *викладанням, учінням, освітою, вихованням, засвоєнням, розвитком, формуванням*, є педагогічними, а саме загальнодидактичними.

Базисною для системи АП майбутніх фахівців АР є також *психологія* як наука, що розкриває закономірності розвитку і формування психічної діяльності живих істот. Саме вона дає основи щодо індивідуально-психологічних особливостей слухачів, які треба враховувати в АП; характеру формування і розвитку англомовних мовленнєвих навичок і вмій; мотивів оволодіння мовою, видів і ролі пам'яті тощо. Велике значення має врахування у системі АП психологічних особливостей діяльності слухачів в умовах англомовного середовища.

Система АП майбутніх МВУМВ не може бути ефективною без її

функціонування у межах *філології* (*лінгвістики*), так як об'єктом підготовки є мова. Лінгвістичний зміст АП реалізується у навчанні аспектів англійської мови (фонетики, лексики, граматики, графіки, орфографії, стилістики), моделях речення, структурах (діалог, монолог, полілог) і жанрах мовлення, які входять до складу його функціональних стилів. Вслід за *А.Н. Щукіним* вважаємо, що основними лінгвістичними положеннями для системи АП майбутніх МВУМВ є розмежування понять “мова – мовлення”; використання моделей речення як одиниці навчання; використання лінгвістичного вчення про мовні контакти, а також лінгвістика тексту [5, с. 29-33].

Система АП майбутніх МВУМВ також ґрунтується на знаннях *соціології* як науки про суспільство. Це пояснюється тим, що розвиток мови і мотиви її вивчення багато в чому визначаються економічним та соціальним розвитком суспільства. Проте, дані соціології використовуються у нашій системі опосередковано, зокрема через нові галузі знань, які виникли на базі соціології та лінгвістики – соціолінгвістики, соціології і психології – соціальної психології. Так, в ході АП роль цих наук є важливою у формуванні соціальної компетентності майбутніх МВУМВ як частини АКК, тобто готовності і здатності здійснювати англомовну комунікативну діяльність.

Не менш важливою базовою наукою нашої системи є *лінгвокраїнознавство*. Саме через нього здійснюється вивчення слухачами англійської мови у тісній взаємодії з культурою народів англомовних країн. Лінгвокраїнознавча складова АП майбутніх МВУМВ реалізується у таких двох напрямках: лінгвістичному та методичному. Лінгвістичний аспект полягає в аналізі одиниць англійської мови з метою виявлення національно-культурного змісту, що включає в себе вивчення безеквівалентної лексики, невербальних засобів спілкування (міміки, жестів, пантоміміки), мовної афористики і фразеології, які розглядаються з точки зору відображення в них культури, соціальних і національно-психологічних особливостей населення, стандартів мовленнєвої поведінки, типів і видів національного та регіонального мовлення тощо. Методичний аспект передбачає врахування при розробці

методики АП особливостей навчання специфічних для англійської мови одиниць.

Таким чином, система АП майбутніх МВУМВ активно використовує знання різних наук, що робить її високоефективною, багатофункціональною та відносно стійкою. Її важливою особливістю є циклічний характер функціонування, що обмежується трьохрічним терміном підготовки у ВДА. Результати діяльності системи АП реалізуються в дипломі магістра. Випускники ВДА, отримавши нову спеціальність, займають посади в структурах Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України. Таким чином забезпечується зворотній зв'язок між ВДА та замовником.

Аналіз практики АП у ВДА та наукових досліджень щодо функцій систем [3, с. 413; 5, с. 117] свідчить, що система АП виконує *кадрово-забезпечувальну, освітню, пізнавальну, розвиткову, виховну, інтеграційну та управлінську функції*.

Кадрово-забезпечувальна функція відображає іншомовний аспект підготовки у кадровому забезпеченні Міністерства оборони України фахівцями з вищою військовою освітою оперативного-тактичного рівня. Вона полягає у забезпеченні формування у них АКК, що створює передумови для виконання ними спеціальних фахових завдань з реалізації представництва військового відомства України за кордоном.

Освітня функція системи АП забезпечує можливість військовослужбовцям реалізовувати свою освітню потребу – в сукупності з іншими фаховими навичками і вміннями отримати вищу військову освіту оперативного-тактичного рівня освітньо-кваліфікаційного рівня “Магістр”. Як частина системи освіти, а саме військової освіти, АП “... створюється для людини, функціонує і розвивається в її інтересах, служить повноцінному розвитку особистості і в ідеалі її призначення – щастя людини...” [2, с. 12-13].

Пізнавальна функція дає можливість слухачам, опанувавши нову спеціальність, здійснювати самостійну творчу і нестандартну пізнавальну діяльність, виробити вміння постійного добування знань з практики, оволодіти прийомами дій в нестандартних англомовних комунікативних ситуаціях, навчитися вчитися і постійно

удосконалювати свої англомовні навички і вміння.

Розвиткова функція забезпечує постійний духовний, професійний і особистісно-психологічний розвиток, саморозвиток, самовдосконалення і самореалізацію, виховання і самовиховання особистості майбутнього МВУМВ як суб'єкта майбутньої фахової діяльності у процесі здійснення англомовної мовленнєвої діяльності;

Виховна функція – полягає у формуванні та розвитку моральних та естетичних уявлень про світ, світоглядних, мотиваційних та ціннісних орієнтацій слухача, розуміння важливості володіння англійською мовою для майбутньої фахової діяльності.

Інтеграційна функція забезпечує діалектичну єдність процесу викладання і учіння, навчання і виховання під час формування АКК майбутніх МВУМВ.

Управлінська функція реалізує двосторонній зв'язок між слухачем і педагогом, що дає можливість останньому контролювати і корегувати його дії, а також удосконалювати складові АП, підтримуючи зворотній зв'язок із слухачем, тим самим управляючи якістю підготовки.

Практика АП у ВДА, а також наукові дослідження [3, с. 410; 6, с. 284-289] показують, що, виконуючи ці функції, система АП майбутніх МВУМВ існує відповідно до *закономірностей*, які зумовлюються

загальнонаціональними інтересами, інтересами національної безпеки та оборони, державною політикою в освітній сфері;

освітніми потребами слухачів;

політичними та соціально-економічними умовами в державі;

потребами замовника;

національними традиціями, національним та світовим досвідом іншомовної підготовки;

науково-технічними можливостями, станом морально-психологічного, фінансово-економічного, матеріально-технічного та інформаційно-методичного забезпечення ВДА;

станом психолого-педагогічних та лінгвістичних досліджень;

рівнем науково-педагогічного потенціалу та їх фахової підготовки;

ефективністю управління якістю АП.

Аналізуючи наукові праці [3, с. 410-411; 1, с. 29; 6, с. 295-313; 4, с. 439-465] та практику АП майбутніх МВУМВ встановлено, що система АП ґрунтується на таких *принципах*:

пріоритету кінцевої мети, яка полягає у підготовці висококваліфікованих військових фахівців у галузі міжнародних відносин, здатних ефективно виконувати покладені на них завдання;

діалектичної єдності і зв'язаності всіх елементів системи, а також розгляду системи як цілісного утворення та сукупності її складових;

гнучкості, здатності до розвитку і розширення;

пріоритету гармонійного розвитку особистості майбутнього військового фахівця;

гуманізації й демократизації;

цілеспрямованості та комплексності;

неперервності й наступності;

систематичності та послідовності;

свідомості, активності, самостійності й творчості слухачів;

наочності й практичної спрямованості;

безпосереднього зв'язку із практикою фахової діяльності;

спрямованості на здійснення наукового внеску у сучасну педагогічну науку, зокрема у методіку іншомовної підготовки;

нероздільності процесу навчання і виховання особистості військового фахівця;

доступності подачі матеріалу з урахуванням особливостей АП;

науковості та інформативності змісту;

раціонального поєднання колективного та індивідуального характеру підготовки;

вибору оптимальних, методів, прийомів, способів, засобів та організаційних форм;

мотивації навчально-пізнавальної діяльності слухачів;

реалізації навчання мови через мовленнєву діяльність;

міцності засвоєння англомовних навичок і вмінь.

Система АП майбутніх МВУМВ як і будь-яка інша система не може існувати без суперечностей. На основі аналізу суперечностей систем [3, с. 412], а також практики АП у ВДА виявлено, що вони існують

між загальнодержавними освітніми вимогами до АП фахівців і вимогами Міністерства оборони України до АП

Питання педагогіки

майбутніх МВУМВ. Так, вимоги до останніх набагато вищі ніж до інших фахівців, для яких англійська мова не є основною спеціальністю;

між вимогами до рівнів володіння англійською мовою абітурієнтів до ВДА і реальним рівнем їхньої АП. Так, вступними фаховими випробуваннями передбачено рівень володіння англійською мовою не нижче стандартизованого мовного рівня 2 у всіх видах мовленнєвої діяльності, що не завжди відповідає реальності через неефективність функціонування системи ступеневої АП: на рівні середньої школи та вищого військового навчального закладу тактичного рівня більшість абітурієнтів в силу суб'єктивних та об'єктивних причин не можуть досягти рівня, необхідного для вступу до ВДА;

між прагненнями слухача до розвитку англійських навичок і вмінь та його лінгвістичними здібностями. Так, не зважаючи на ретельний відбір, слухачі не завжди володіють спеціальними здібностями до вивчення іноземних мов, що ускладнює (іноді унеможлиблює) їх АП;

між наявним і потрібними рівнями АП випускників ВДА. Так, рівні володіння англійською мовою випускників не завжди відповідають вимогам замовника, що пов'язано з різними проблемами,

забезпечити розв'язання яких призначена розроблена нами система АП ;

між необхідним ресурсним забезпеченням функціонування системи АП у ВДА і її реальним забезпеченням матеріально-технічними, фінансовими та кадровими ресурсами. Система АП майбутніх фахівців передбачає високий рівень ресурсного забезпечення, який в реальності не завжди можливий через обмеженість державних коштів;

між вимогами до фахової підготовленості науково-педагогічних працівників і її реальним рівнем. Система АП вимагає від них використання інноваційних методів і прийомів, якими вони не завжди володіють.

Отже, системний підхід до АП майбутніх фахівців дає можливість розглянути таку підготовку як систему, що складається з безлічі взаємопов'язаних елементів, функціонує відповідно до закономірностей і суперечностей на трьох ієрархічних рівнях, ґрунтується на принципах та виконує важливі для кадрового забезпечення військового відомства України функції.

В подальшому необхідно обґрунтувати теоретичні та методичні основи АП майбутніх МВУМВ.

Література:

1. Губанов В.А. Введение в системный анализ / Губанов В.А., Захаров В.В., Коваленко А.Н. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1988. – 227 с.
2. Зязюн І. А. Концептуальні засади теорії освіти в Україні // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2000. – № 1. – С. 12-13.
3. Нецадим М.І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика: [монографія] / М.І. Нецадим. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2003. – 852 с.
4. Подласый И.П. Педагогика: новый курс: учебник [для студ. пед. вузов] / И.П. Подласый – М.: ВЛАДОС, 1999. – 576 с.
5. Шукин А.Н. Обучение иностранным языкам. Теория и практика: уч. пособ. [для препод. и студ.] / А.Н. Шукин. – М.: Филоматис, 2007. – 480 с.
6. Ягупов В.В. Педагогіка: навч. посібник [для студ. пед. спец. вищ. навч. закл.] / В.В. Ягупов. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.

*Lahodynskyy A., Ph.D., Associate Professor
Lahodynska V. A., head methodical cabinet*

SYSTEMATIC APPROACH TO TRAINING FUTURE ENGLISH MASTER OF MILITARY ADMINISTRATION IN INTERNATIONAL RELATIONS

The article deals with the system approach to the English language training of the would-be Masters of Command and Control in International Relations. It defines its laws, principles, functions as well as controversies of functioning.

Key words: system approach; English language training; system; would-be Masters of Command and Control in International Relations; Military Diplomatic Academy